

FOOD RISK MANAGEMENT IN TERMS OF SUSTAINABLE CONSUMPTION AND PRODUCTION

MANAŽMENT POTRAVINOVÉHO RIZIKA Z HĽADISKA UDRŽATEĽNEJ SPOTREBY A VÝROBY

Jaroslava IVANČÁKOVÁ

ABSTRACT

Sustainable consumption and production is one of the goals of sustainable development as an important global market. Risk management is currently one of the important areas that private or public institutions have to face. Businesses need to respond flexibly to sudden changes caused, both by their internal factors and by the external effects of market fluctuations, structural changes in the economy, globalization, the enormous increase in competition and various other influences. The food industry is a very important sector in the industrial portfolio and economy of Slovakia, which is directly linked to other sectors, has a significant impact on the development of regions and ensures the nutrition of the population, so it is important to examine it in terms of risk management. The article focuses on a summary of the basic attributes of food risk management in terms of sustainable consumption and production.

KEY WORDS

risk management, food industry, sustainable consumption, production

JEL – CLASSIFICATION: *Q56, Q57, Q15*

DOI: <https://doi.org/10.5817/CZ.MUNI.P210-8640-2021-8>

1 Úvod

Potraviny sú pre život človeka nevyhnutné, sú zdrojom energie a látok, ktoré umožňujú činnosť všetkým jeho orgánom. Potravina je ale zároveň biologickou látkou, ktorá sama o sebe podlieha určitým zmenám, niekedy iniciovaným človekom cielene pri ich výrobe či kuchynskej úprave, inokedy nežiadúcim zmenám v dôsledku činnosti niektorých zložiek potravín alebo vplyvom činnosti mikroorganizmov. Práve správne zaobchádzanie s potravinami je relatívne zložité a vyžaduje si určité znalosti. Preto spoločnosť ako jeden zo svojich záväzkov voči obyvateľstvu berie na svoje plecia starostlivosť o zdravotne neškodné a bezpečné potraviny. Nástrojom je vytvorenie pravidiel pri výrobe a zaobchádzaní s potravinami, teda potravinová legislatíva, ktorá taktiež určuje, čo a ako sa má kontrolovať. Existujúci systém potravinovej legislatívy však nezabránil vzniku rôznych kríz vyvolaných prípadmi distribúcií zdravotne škodlivých potravín a krmív vrátane výskytu nebezpečných ochorení hospodárskych zvierat, ktoré sú prenosné na ľudí.¹

¹ Európska komisia. *Udržateľné využívanie pôdy (ekologizácia)*.

2 Súčasný stav riešenej problematiky doma a v zahraničí

Riadenie rizika je samostatný smer činnosti pri skúmaní problematiky, funguje na základe posúdenia rizika následne navrhuje prijať opatrenia, realizovať a monitorovať ich. Je súčasťou systémového prístupu pri riešení prípadov a praktických opatrení zameraných na predchádzanie alebo zníženie rizika. Pre tento proces existuje viacero názvov ako „safety management“ alebo „management of process hazard“, chápeme ho ako súhrn opatrení na zníženie úrovne technického rizika, zníženie potencionálnych strát a iných negatívnych dôsledkov škôd. Jedná sa o odvrátenie vzniku škodových situácií počas výroby a lokalizáciu negatívnych dopadov v prípadoch keď k havárii prišlo. Zahŕňa rôzne technické, organizačno-riadiace, sociálno-ekonomické, zdravotnícke, biologické a iné aspekty.²

Dosiahnutie trvalo udržateľného rozvoja (TUR) je hlavným cieľom medzinárodného spoločenstva od roku 1992, kedy sa konala Konferencia OSN o životnom prostredí a rozvoji v Rio de Janeiro. Dosahovanie cieľov TUR je stále nedostatočné. To je aj dôvod, prečo sa v posledných rokoch dostávajú do popredia zelené iniciatívy. Najvýznamnejšie sú zelená ekonomika, sformulovaná UNEP a zelený rast, sformulovaný OECD. Napriek medzinárodnému úsiliu sa zatiaľ nepodarilo tieto dva hlavné smery zjednotiť.

2.1 Manažment potravinového rizika

Potraviny bezprostredne vplyvajú na zdravie človeka, z tohto dôvodu musia vyhovovať jeho potrebám a nesmú ohrozovať zdravie. Na základe legislatívy a Zákona o potravinách 152/95 Z.z a podľa jeho novelizovaných zmien, osoby a organizácie, ktoré vyrábajú potraviny a manipulujú s nimi, majú povinnosť zabezpečiť také podmienky, aby sa k spotrebiteľom dostávali iba hygienicky bezchybné a zdravotne neškodné potraviny. Aktuálna európska legislatíva v hygiene potravín (Nariadenie ES 178/2002, ES 852/2004, ES 853/2004 a iné) s nariadením o mikrobiologických kritériách pre potraviny v súlade s potravinárskou praxou, deklarujú vysokú úroveň zdravia populácie. Dbá sa na správnu výrobu a hygienickú prax, pomocou preventívnych prostriedkov je možné zabezpečiť zdravotnú neškodnosť potravín.³

Hodnotenie rizika v tomto odvetví, sa v súčasnosti stáva kľúčovým záujmom vládnych inštitúcií a súčasne aj prostriedkom využiteľným pri riešení otázok bezpečnosti potravín. Z kvantitatívneho hodnotenia rizika môžu orgány kontroly potravín ako aj výrobcovia získať informácie a argumenty pre rozhodovanie o frekvencii a hĺbke vykonávaných kontrol, auditov a analýz. Čím je miera rizika vyššia, tým častejšie a účinnejšie preventívne opatrenia zamerané na elimináciu hodnoteného nebezpečenstva by sa mali uplatňovať.

Princípy jednoduchšieho kvalitatívneho hodnotenia rizika by mali byť súčasťou **dokumentácie HACCP**, v časti analýza nebezpečenstva, táto analýza aj kvalitatívne hodnotenie rizika by sa mali vykonať v každom technologickom kroku výroby potravín. HACCP (Hazard Analysis and Critical Control Points – Systém analýzy rizika a stanovenia kritických kontrolných bodov) je globálne najrozšírenejším systémom zameraným na zaistenie bezpečnosti potravín. HACCP je nástrojom, ktorým sa zisťujú riziká súvisiace s výrobou, so skladovaním, s distribúciou a prípravou potravín vrátane nápojov a pochutín a ktorým sa určujú nevyhnutné opatrenia na zabezpečenie ich hygienickej bezchybnosti a zdravotnej neškodnosti formou kontrolných bodov, v ktorých možno uplatniť prvky riadenia.

Preventívne prístupy pri zabezpečovaní zdravotnej neškodnosti potravín sú účinné, ak výrobca potravín uplatňuje zásady správnej výrobnéj praxe v hygienickom prostredí udržiavanom podľa zásad. Dôležitú úlohu samozrejme zohrávajú aj čistiace a dezinfekčné prostriedky.

² Schanbacher, D.W. 2010.

³ MPSR. 2014.

Vytvorením hygienických podmienok minimalizujeme riziko, nielen pri výrobe ale aj pri prevádzkach a ich prostredí a zariadení spoločného stravovania. S uplatnením technologických, metrologických výtobytkov, zavedením legislatívy implementujúcej poznatky z iných vedných oblastí sa uplatnili prístupy založené na prevencii, zavedením ich bolo cieľom dostať pod kontrolu nebezpečenstva v celom potravinovom reťazci.

Prevádzkovateľ potravinárskeho podniku má na pomoc SVP/SHP/SPP (správnu výrobnú, hygienickú a poľnohospodársku prax), systém HACCP a možnosti certifikácie výroby, jej riadenie ako aj bezpečnosti na základe štandardov **IFS, BRC, ISO 22 000**.

IFS (International food standardization) je nemecký štandard, dôležitý pre všetkých výrobcov potravín, špeciálne tých, ktorí vyrábajú privátne značky pre svojich zákazníkov. Je častou požiadavkou „nemeckých reťazcov“.

BRC (British retail consortium) je anglický štandard, pre výrobcov potravín, ktorí vyrábajú privátne značky pre svojich zákazníkov.

Norma ISO 22000 špecifikuje požiadavky na systém manažérstva bezpečnosti potravín v organizáciách, v ktorých spája a integruje kľúčové prvky stanovené na bezpečnosť potravín. Norma je určená pre spoločnosti pôsobiace v oblasti výroby, spracovania a distribúcie potravín, ktoré sú povinné plniť legislatívne predpisy kladené na bezpečnosť a hygienu v rámci potravinového reťazca. Norma špecifikuje a integruje požiadavky, ktoré zahŕňajú legislatívne požiadavky, analýzu nebezpečenstva a kritických kontrolných bodov (HACCP).

Štát má k dispozícii koncept analýzy rizika, hodnotenia rizika, návod na zvyšovanie úrovne ochrany obyvateľstva pred ochoreniami z potravín, ktorého cieľom je znížiť frekvenciu výskytu nebezpečenstiev v potravinách a minimalizovať riziko.⁴

Riadenie rizika znamená identifikáciu, hodnotenie a určovanie priorit, potom je to koordinované a hospodárne využitie prostriedkov pre minimalizáciu a riadenie rizika ako aj pre predchádzanie negatívnym trendom, jeho zvýšeniu. Na základe správy Organizácie pre poľnohospodárstvo a výživu a Svetovej zdravotníckej organizácie (FAO, WHO) je riadenie rizika vyplývajúce z výsledkov hodnotenia rizika je zodpovedné zváženie postupov a alternatív, výber a implementácia vhodných kontrolných prostriedkov, vrátane regulačných opatrení. Zodpovedné organizácie majú za úlohu voliť čo najúčinnějšíe prostriedky na znižovanie rizík a ochranu zdravia obyvateľov, aj ich vyhodnocovať. Preto sú zložkami riadenia rizík podľa FAO/WHO:

Tabuľka 1
Zložky riadenia rizík

Zhodnotenie rizika alebo predbežné činnosti riadenia rizika
Identifikácie problémov bezpečnosti potravín.
Zostavenie profilu rizika.
Zhodnotenie nebezpečenstva z hľadiska priority hodnotenia a riadenia rizika.
Stanovenie cieľov riadenia rizika.
Stanovenie postupov pre vykonanie hodnotenia rizika.
Prerokovanie výsledkov hodnotenie rizika.

⁴ Cerf, O. 2009.

Uvedenie výsledkov hodnotenia rizika do praxe.
Identifikácia a výber prostriedkov riadenia rizika
Identifikácia riadiacich postupov prichádzajúcich do úvahy.
Selekcia preferovaných prostriedkov, vrátane zváženého vhodného kritéria bezpečnosti.
Konečné rozhodnutie manažmentu.
Implementácia rozhodnutia manažmentu
Validácia systému dozoru nad potravinami, kde je potrebná implementácia vybraných metód kontroly.
Verifikácie implementácie.
Monitoring a preskúmanie
Zhodnotenie účinnosti zavedených opatrení.
Preskúmanie riadenia rizík a jeho posúdenie. ⁵

Zdroj: vlastné spracovanie podľa FAO. *Food safety and quality*. [online] 2020. Dostupné na internete: <http://www.fao.org/food-safety/background/en/>

2.2 Udržateľný rozvoj a iniciatívy

Pojmy trvalá udržateľnosť (sustainability) a trvalo udržateľný rozvoj (sustainable development) súvisia s poznaním, že akýkoľvek nekontrolovateľný rast (populácie, výroby, spotreby, znečistenia a pod.) je neudržateľný v prostredí obmedzených zdrojov. Trvalo udržateľný rozvoj (TUR) v Slovenskej republike právne vymedzuje § 6 zákona č. 17/1992 Zb. o životnom prostredí. Podľa neho ide o taký rozvoj, ktorý súčasným i budúcim generáciám zachováva možnosť uspokojovať ich základné životné potreby a pritom neznižuje rozmanitosť prírody a zachováva prirodzené funkcie ekosystémov.⁶

Problematika udržateľného rozvoja a rôzne zelené iniciatívy a koncepty, zamerané na zelený rast a zelenú ekonomiku, patria v súčasnosti k prioritným politickým témam. **Udržateľný rozvoj, potravinový priemysel a zelené iniciatívy spolu úzko súvisia.** Zelené iniciatívy nemajú ambíciu nahradiť trvalo udržateľný rozvoj, ale majú slúžiť ako nástroje na jeho dosiahnutie.

V súčasnosti už nie sú pochybnosti o závislosti hospodárskeho rastu na životnom prostredí. Jeho ochrana je podmienkou hospodárskeho a spoločenského rozvoja a súčasťou **stratégie trvalo udržateľného rozvoja.**

Stratégia TUR by mala byť pilierom pri riešení dosahov súčasnej globálnej finančnej a hospodárskej krízy, pri zabezpečení hospodárskeho rastu, stabilného ekonomického prostredia vedúceho k odstraňovaniu nezamestnanosti a racionálnemu využívaniu všetkých zdrojov a verejných financií. Dodržiavanie zásad TUR a plnenie opatrení na jeho zabezpečenie predstavuje nielen riešenie parciálnych environmentálnych problémov, ale tvorí základný predpoklad aj pre ďalšie úspešné napredovanie slovenskej, európskej a svetovej ekonomiky a udržateľný rast životnej úrovne obyvateľov Slovenska i celej planéty.⁷

⁵ FAO. 2020.

⁶ Zákon č. 17/1992. 1992.

⁷ Viliňovič, K. 2011.

Napriek úsiliu viacerých medzinárodných organizácií a vlád mnohých krajín, **je implementácia stratégie TUR do praxe stále nedostatočná**. To je aj dôvodom, prečo sa v posledných rokoch mnoho medzinárodných aj národných inštitúcií zaoberá hľadáním nových spôsobov, metód a nástrojov k dosiahnutiu strategických cieľov TUR.

Celosvetový vývoj 20. storočia a jeho prognózy do budúcnosti, poukazujú na jeho neudržateľnosť v intenciách súčasného zabehnutého modelu. Do roku 2050 sa predpokladá nárast svetovej populácie na 9 zo súčasných 6 miliárd ľudí, čo vytvorí obrovský tlak na potravinové a energetické zdroje, či zásoby vody na svete. V priebehu 20. storočia vzrástla celosvetová populácia štvornásobne, hospodárska produkcia dvadsaťdva násobne a spotreba fosílnych palív štrnásťnásobne.⁸

V rokoch 1971 až 2010 bol zaznamenaný rastúci trend globálneho hrubého domáceho produktu, avšak s veľkým rozdielom medzi rozvojovými krajinami a krajinami s vyspelou ekonomikou. **Rozdiel medzi najchudobnejšími a najbohatšími sa zväčšil**. Poukazuje to na fakt, že súčasný model rastu nedokáže poskytnúť želanú kvalitu života všetkým ľuďom.⁹

2.3 Zelená ekonomika v kontexte trvalo udržateľného rozvoja

Doteraz bolo rôznymi medzinárodnými organizáciami sformulovaných viacero definícií zelenej ekonomiky, vyznačujúcimi sa viacerými spoločnými znakmi.

Zelená ekonomika je ekonomika, podporujúca ľudskú prosperitu a sociálnu rovnosť za súčasného výrazného zníženia environmentálnych rizík a ekologických škôd. Zjednodušene vyjadrené, ide o nízko uhlíkovú ekonomiku, efektívne využívajúcu zdroje, podporujúcu sociálne začlenenie.

Koncept zelenej ekonomiky rozlišuje 3 hlavné, vzájomne prepojené sféry, podobne, ako je to pri prepojení pilierov TUR.

Ide o:

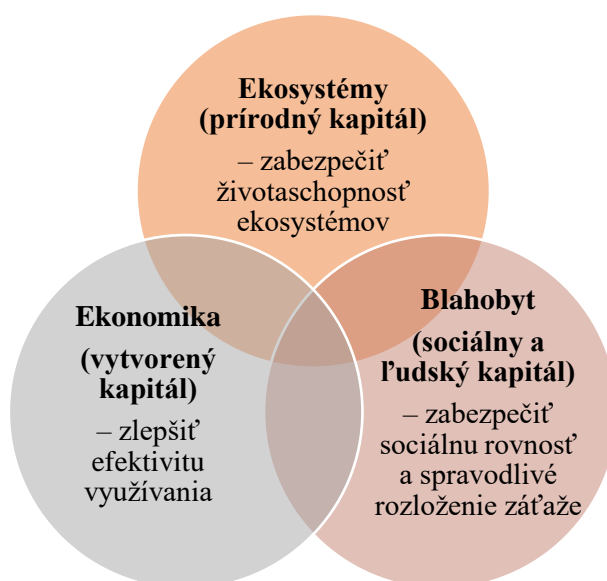
- sféru ekosystémov reprezentujúcich prírodný kapitál (resp. environmentálny pilier TUR),
- ekonomickú sféru, reprezentovanú vytvoreným kapitálom (resp. ekonomický pilier TUR),
- sféru blahobytu, reprezentovanú sociálnym a ľudským kapitálom (resp. sociálny pilier TUR).

⁸ UNEP. 2011a.

⁹ World Bank. 2012.

Obrázok 1

Koncept zelenej ekonomiky v kontexte trvalo udržateľného rozvoja

Zdroj: vlastné spracovanie podľa UNDESA, 2012a. *A guidebook to the Green economy. Issue 1: Green economy, Green growth, and Low-Carbon development – history, definitions and a guide to recent publication, 65 pp.* [online] <http://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/GE%20Guidebook.pdf>

Pre dosiahnutie blahobytu a zachovanie ľudského zdravia je potrebné zabezpečiť:

- potravinové zdroje,
- vodné zdroje,
- suroviny,
- energetické zdroje.

3 Výskumný dizajn

Hlavným cieľom je poukázať na súčasný vývoj v oblasti potravinového manažmentu rizík s prepojením na udržateľnú výrobu a spotrebu.

Hlavný cieľ napĺňajú viaceré parciálne ciele: poukázať manažment potravinového rizika, identifikovať pojmy a celkovo udržateľný rozvoj, iniciatívy, stratégie. Zaujať postoj k aktuálnej situácii v zelenej ekonomike v kontexte trvalo udržateľného rozvoja s dôrazom na vývoj v rámci Európskej únie.

Pri konštrukcii kapitoly Súčasný stav riešenej problematiky doma a v zahraničí sme vychádzali z analýzy a komparácie pojmového aparátu z domácich a zahraničných odborných a vedeckých literárnych prameňov. Následne sme tieto údaje analyzovali a interpretovali, čo vyústilo k zovšeobecneniu záverov.

4 Výsledky práce a diskusia

V nadväznosti na realizáciu opatrení vedúcich k ovládaniu alebo k minimalizácii rizika analýzy rizika je komunikácia. Opatrenia, ktoré smerujú k minimalizácii rizika sa musia realizovať v zhode aj s inými faktormi, ktoré pôsobia v spoločnosti. Musia sa zjednotiť názory zodpovedných činiteľov z oblasti zdravotníctva, hospodárstva, financií, bezpečnostnej politiky

štátu, výskumu a vzdelávania, výrobcov, predajcov ako aj konzumentov. Výsledkom musí byť realizovateľné rozhodnutie s následným preskúmaním jeho účinnosti.¹⁰

Potravinársky priemysel je vystavený príliš silnému tlaku a riziku dovezených spracovaných potravinárskych výrobkov, niekedy za dumpingové ceny, ktoré dovážajú predovšetkým obchodné reťazce s cieľom rozšíriť cenovú ponuku a vyrovnat' vzájomný konkurenčný zápas. Likvidačnými pre prvovýrobcov a spracovateľov sú pokútne ambulantné predaje mliečnych výrobkov, mäsa a hydiny a výrobkov z nich zvlášť v pohraničných oblastiach a pri hlavných cestných ťahoch. Tieto predaje navyše predstavujú významnú časť výpadku príjmov štátneho rozpočtu na dani z príjmov a na dani z pridanej hodnoty a v neposlednom rade ohrozujú zdravie spotrebiteľov. Neexistuje výraznejšia spolupráca prvovýrobcov pri dodávkach poľnohospodárskych výrobkov a surovín do spracovateľského priemyslu s výnimkou sektora ovocia a zeleniny, kde sú funkčné organizácie výrobcov, nie však v takom počte, aby boli efektívne.

Ukazuje sa však, že bez hľadania riešení na posilnenie odbytu poľnohospodárskych výrobkov a surovín vo vzťahu k potravinárskemu priemyslu a posilnenia odbytu potravín voči obchodu nie je možné dosiahnuť zásadných zmien na trhu s potravinami na Slovensku.¹¹

Práve **zelené iniciatívy predstavujú hlavný impulz** a odklon od tradičného chápania hospodárskeho rastu. Za jeho integrálnu súčasť považujú životné prostredie. Zelené iniciatívy by mali pomôcť krajinám v riešení uvedených problémov a pri ochrane ich prírodného bohatstva a potravinárskeho priemyslu. Zavedené zelené iniciatívy by mali:

- vytvoriť nové zdroje príjmov,
- zvýšiť zamestnanosť,
- poskytnúť nové pracovné príležitosti vďaka inováciám a vzniku zelených tovarov, služieb a trhu s nimi,
- zlepšiť kvalitu života, environmentálnu infraštruktúru,
- zlepšiť využívanie verejnej dopravy,
- zabezpečiť udržateľný manažment prírodných zdrojov a uplatňovanie zelených inovácií determinujúcich potenciál, dlhodobosť a kvalitu budúceho vývoja.¹²

Krajiny sa snažia o kvalitný a zdravý život svojich obyvateľov. Vynakladajú vysoké prostriedky do zdravotného systému, navrhujú akčné plány ochrany zdravia a životného prostredia. Avšak **degradácia ekosystémov, znečisťovanie vody, ovzdušia, pôdy** môže spôsobiť vážne negatívne dôsledky na ľudskom zdraví. Okrem toho existujú mnohé ďalšie prírodné riziká. Navyše, žijeme v období rozvoja chemických technológií. Preto bol v roku 2007 na úrovni EÚ zavedený Integrovaný systém na registráciu, hodnotenie, autorizáciu a obmedzovanie chemických látok (Integrated system for registering, evaluating, authorising and placing restrictions on chemical substances – REACH). Jeho cieľom je:

- lepšia ochrana zdravia a životného prostredia,
- lepšia informovanosť spotrebiteľa o bezpečnosti výrobkov,
- náhrada nebezpečných látok vo výrobnom procese bezpečnejšími alternatívami.

Rozvojové krajiny, ich prírodný kapitál a životné prostredie sú najviac postihnuté takýmto zlým vývojom. Nečinnosť by mohla viesť k tomu, že už **v roku 2030 bude 1 miliarda ľudí žiť v oblastiach nedostatočne zásobených vodou**. Hrozí ďalší 10 % pokles biodiverzity, sprevádzaný stratou mnohých významných ekosystémových služieb. To môže prispieť k ďalšiemu 50 %-mu nárastu emisií skleníkových plynov do roku 2050 a k zvýšeniu celosvetovej

¹⁰ Kislingerová, E. a kol. 2008.

¹¹ Úrad vlády Slovenskej republiky. *Portál otvorenej vlády*.

¹² UNEP. 2009.

priemernej ročnej teploty o 3–6 °C. Tieto zmeny môžu vyvolať ďalšie prírodné katastrofy s ničivými následkami. Ohrozí to životné podmienky chudobných ľudí, ich zásobovanie vodou, ale aj celo-svetovú poľnohospodársku produkciu.

FAO (2009) odhaduje, že pri súčasnom raste populácie v rozvojových krajinách a existujúcich modeloch spotreby v krajinách s vyspelou ekonomikou, sa celosvetové potravinové nároky zvýšia do roku 2050 o 50 až 70 %.¹³

Okrem toho stále pribúdajú množstvá emisií z dopravy a priemyselnej činnosti, ohrozujúce zdravie ľudí žijúcich v rýchlo sa rozrastajúcich mestách rozvojových krajín.¹⁴

5 Záver

Napriek úsiliu viacerých medzinárodných organizácií a vlád mnohých krajín, implementácia stratégie TUR ako aj zavedenie jej princípov do praxe, je stále nedostatočné. Odráža sa to vo viacerých oblastiach života, vrátane zhoršovania kvality životného prostredia a neracionálneho hospodárenia s prírodnými zdrojmi. K tomuto nepriaznivému stavu sa pridružila globálna energetická, potravinová a finančná kríza a varovania vedcov a výskumníkov o obmedzenosti prírodných zdrojov a o ekologických limitoch. To je aj dôvod, prečo sa v posledných rokoch objavilo veľké množstvo medzinárodných aj národných iniciatív s cieľom nájsť nové spôsoby, metódy, modely, stimuly a nástroje k dosiahnutiu strategických cieľov TUR.

V systéme moderného manažmentu rizík je pozornosť sústredená na správnu identifikáciu rizík, na efektívnu analýzu jeho príčin, na adekvátny výber inovatívnych nástrojov predchádzania rizík tak, aby bolo možné dospieť k celkovej eliminácii, resp. diverzifikácii a predikcii sledovaných podnikateľských rizík s dôrazom na zvýšenie podnikateľskej výkonnosti. V podnikateľskej praxi je dôležité uvedomiť si existenciu globálnych rizík a pripraviť sa na to, že správne riadenie rizika je dynamický, veľmi zložitý a nepretržitý proces, ktorý treba prepojiť s udržateľnosťou v podnikoch.

Výskum v oblasti bezpečnosti potravín je právom v súčasnom v období venovaná nadštandardná pozornosť. Preto je dôležité, aby úsilie štátu aj vedecko-výskumnej základne prispelo k riešeniu tejto problematiky aj u nás.

ACKNOWLEDGEMENT

Tento príspevok je čiastkovým výstupom riešenia projektu VEGA MŠ SR č. 1/0708/20 „*Sociálne-ekonomické determinanty trvalo udržateľnej spotreby a výroby z hľadiska vplyvu na výkonnosť a konkurencieschopnosť podnikov*“ v rozsahu 100%.

REFERENCES

- Cerf, O., 2009. *Modern concept of microbiological risk management from a „hazard focused“ to a „risk focused“ approach*. Conference 9 – Food Safety & Hygiene, IDF World Dairy Summit 2009, 20.–24. 9. 2009, Berlin.
- Európska komisia. *Udržateľné využívanie pôdy (ekologizácia)*. [online]. https://ec.europa.eu/info/food-farming-fisheries/key-policies/common-agricultural-policy/income-support/greening_sk
- FAO. 2009. *Global agriculture towards 2050*. High-level expert forum., 2009, Rome. [online] http://www.fao.org/fileadmin/templates/wsfs/docs/Issues_papers/HLEF2050_Global_Agriculture.pdf
- FAO. 2020. *Food safety and quality*. [online] <http://www.fao.org/food-safety/background/en/>

¹³ FAO. 2009.

¹⁴ OECD. 2012a.

- Kislíngrová, E. a kol. 2008. *Inovace nástroju ekonomiky a managementu organizací*. Praha: C. H. Beck, 2008. 293 s. ISBN 978-80-7179-882-8.
- MPSR. 2014. *Koncepcia rozvoja potravinárskeho priemyslu 2014–2020*. [online].
<https://www.mpsr.sk/koncepcia-rozvoja-potravinarskeho-priemyslu-2014-2020/59---8878/>
- OECD, 2012a. *Development Co-operation report: Lessons in Linking Sustainability and Development*. [online] http://www.keepeek.com/Digital-Asset-Management/oecd/development/developmentco-operation-report-2012_dcr-2012-en#page1
- Schanbacher, D.W. 2010. *The Politics of Food: The Global Conflict between Food Security and Food Sovereignty*. Santa Barbara, Calif.: Praeger, 2010. 148 s. ISBN 978-0-313-36328-3
- UNDESA, 2012a. *A guidebook to the Green economy. Issue 1: Green economy, Green growth, and Low-Carbon development – history, definitions and a guide to recent publication*. [online] <http://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/GE%20Guidebook.pdf>
- UNEP, 2009. *Global Green New Deal*. [online] http://www.sefalliance.org/fileadmin/media/sefalliance/docs/Resources/Green_Economy/GGND_Final_Report.pdf
- UNEP, 2011a. *Towards a Green Economy: Pathway to Sustainable Development and Poverty reduction. A synthesis for Policy Makers. UNEP Nairobi*. [online] http://www.unep.org/greeneconomy/portals/88/documents/ger/GER_synthesis_en.pdf
- Úrad vlády Slovenskej republiky. *Portál otvorenej vlády*. [online].
<https://rokovania.gov.sk/RVL/Material/10519/1>¹
- Vilinovič, K. 2011. *Konferencia Rio+20 a Slovensko v procese životné prostredie pre Európu. Cesty k udržateľnejšej budúcnosti (Dobříš vo svetle geografických a environmentálnych výskumov)*. Zborník z vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou. Geografický ústav SAV a STUŽ/SR, Bratislava, 2011, s. 7–10, ISBN 978-80-89580-01-9
- World Bank. 2012. *Inclusive Green Growth: The pathway to Sustainable development*. World Bank, Washington, DC. 2012. [online] <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/6058>
- Zákon č. 17/1992, 1992. *Zákon č. 17/1992 o životnom prostredí, 1992*. [online] https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1992/17/vyhlasene_znenie.html

CONTACT

Ing. Jaroslava Ivančáková
University of Economics in Bratislava
Faculty of Business Management
Department of Business Economy
Dolnozemska cesta 1/b
852 35 Bratislava, Slovak Republic
e-mail: jaroslava.ivancakova@euba.sk